

RAAP-NOTITIE 3248

Plangebied Goorseweg te Enter

Gemeente Wierden

**Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en
inventariserend veldonderzoek**

Colofon

Opdrachtgever: Aveco de Bondt bv

Titel: Plangebied Goorseweg te Enter, gemeente Wierden; archeologisch vooronderzoek:
een bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: augustus 2009

Auteur: H. Ringenier

Projectcode: WIEG

Bestandsnaam: NO3248_WIEG.doc

Projectleider: H. Ringenier

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 36090

Bewaarplaats documentatie: RAAP Oost-Nederland

Autorisatie: drs. H.B.G. Scholte Lubberink

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2009

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Aveco de Bondt bv heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in juli 2009 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met geplande nieuwbouw van een veestal in plangebied Goorseweg te Enter in de gemeente Wierden. Doel van dit onderzoek was allereerst het middels een bureauonderzoek verwerven van informatie over bekende en te verwachten archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Het doel van het veldonderzoek was vervolgens die verwachting te toetsen en, voor zover mogelijk, een eerste indruk te geven van de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische vindplaatsen. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen in het plangebied is vervolgens een advies met betrekking tot archeologisch vervolgonderzoek geformuleerd.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek gold bij de aanvang van het veldonderzoek voor het plangebied grotendeels een middelhoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit alle perioden. Voor het oostelijk deel van het plangebied gold een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit alle perioden. Uit het veldonderzoek blijkt dat het plangebied geomorfologisch gezien uit een zone met dekzand en een zone met beekafzettingen bestaat. De natuurlijke bodemopbouw is vergraven dan wel verploegd en derhalve opgenomen in de bouwvoor of als verstoring geïnterpreteerd. Tijdens het veldonderzoek zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van (intacte) archeologische resten aangetroffen. Op grond van het ontbreken van (duidelijke) aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten wordt ten aanzien van plangebied Goorseweg geen vervolgonderzoek aanbevolen.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Aveco de Bondt bv heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in juli 2009 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met te realiseren nieuwbouw aan de Goorseweg te Enter, in de gemeente Wierden. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Doel van het veldonderzoek was het toetsen van die gespecificeerde archeologische verwachting en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische resten. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens in hoofdstuk 4 een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

1.2 Administratieve gegevens

Het plangebied (ca. 1,5 ha) ligt langs de Goorseweg, ten zuiden van de bebouwde kom van Enter (figuur 1 t/m 4). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 28D van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 236.560/477.050. Het plangebied omvat delen van percelen die kadastraal bekend staan onder gemeente Wierden, sectie D, nummers 836, 2507, 4852 en 4853.

1.3 Toekomstige situatie

In het plangebied wordt een veestal gerealiseerd.

1.4 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek bestond uit een karterend booronderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtsnoer. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden. Achter in dit rapport is een lijst met gebruikte afkortingen opgenomen.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn reeds bekende archeologische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het plangebied in het heden en verleden geïnterpreteerd. Geraadpleegd zijn de volgende bronnen:

- het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- literatuur en historisch en aardkundig kaartmateriaal (zie literatuurlijst);
- de recente topografische kaart, schaal 1:25.000;
- recente luchtfoto's uit Google Earth (<http://www.earth.google.com>);
- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);

2.2 Resultaten

Huidige situatie

Op recente topografische kaarten (schaal 1:25.000) is een groot deel van het plangebied afgebeeld als akkerland met sloten. Zowel aan de oost- als de zuidzijde bevindt zich een smalle zone bestaande uit grasland. Recente luchtfoto's uit Google Earth bevestigen dit grondgebruik. Volgens de geraadpleegde topografische kaart en het Actueel Hoogtebestand Nederland (<http://www.ahn.nl/>) bedraagt de huidige maaiveldhoogte in het plangebied ongeveer 9,6 m +NAP (figuur 1).

Geomorfologie

Het plangebied bestaat geomorfologisch gezien uit 2 zones. Het plangebied ligt voornamelijk in een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden; een klein deel aan de westzijde ligt op een dekzandwieling (Stiboka/RGD, 1978).

Bodem

De bodem in het plangebied bestaat uit beekerdgronden (Ebbens & Visschers, 1983; figuur 2). Dergelijke bodems zijn onder natte tot zeer natte omstandigheden gevormd. Het zijn bodems met een 10 tot 30 cm dikke, donkere, humeuze en vaak kleiige of sterk lemige bovengrond (minerale eerdlaag of A-horizont) of bouwvoor (Ap-horizont) die in de regel rechtstreeks op het moeder-materiaal (C-horizont) rust. Als gevolg van hoge grondwaterstanden is de C-horizont vaak rijk aan ijzerconcreties en/of roestvlekken.

IKAW

Op de IKAW ligt het plangebied in grotendeels in een zone met een middelhoge kans op het aantreffen van archeologische waarden. Voor een klein deel aan de oostzijde van het plangebied geldt een lage kans op het aantreffen van archeologische waarden. Deze waardering is gebaseerd op de bodemgesteldheid van het plangebied (Deeben, 2005; zie ook www.cultureelerfgoed.nl).

Bekende archeologische waarden

ARCHIS en AMK

In ARCHIS staan geen archeologische vindplaatsen geregistreerd uit het plangebied. In de directe nabijheid van het plangebied (binnen een straal van 750 m) zijn 4 vindplaatsen vermeld. Het betreft zonder uitzondering vondsten uit de Prehistorie. Ten oosten van het plangebied liggen 2 vindplaatsen op dezelfde dekzandkop. De vondsten die hier zijn aangetroffen, bestaan uit vuurstenen artefacten uit het Paleolithicum (ARCHIS-waarnemingsnummer 22232) en het Mesolithicum (ARCHIS-waarnemingsnummer 22231). Direct ten westen van het plangebied staan 2 vindplaatsen geregistreerd op de stuwwal van Enter. Het gaat om de vondst van vuurstenen artefacten alsmede keramiek uit het Laat Neolithicum en/of de Vroege Bronstijd (ARCHIS-waarnemingsnummer 17979). De laatste vindplaats is slechts uit historische bronnen bekend. Het betreft een vermelding uit de 17e eeuw van meerdere grafheuvels. De locatie waar deze grafheuvels lagen, is tegenwoordig verstoord door nieuwbouw en ontgravingen (ARCHIS-waarnemingsnummer 23110).

Historische kaarten

Op grond van historisch-topografische kaarten blijkt dat het plangebied aan het eind van de 18e eeuw onbebouwd was (Versfelt, 2003); deze situatie was in het midden van de 19e eeuw en aan het begin van de 20e eeuw nog vrijwel ongewijzigd (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990; ROBAS Producties, 1990; figuur 3). Op grond van deze kaarten is er geen aanleiding om binnen de grenzen van het plangebied uit te gaan van een specifieke verwachting voor de aanwezigheid van resten van laat-middeleeuwse of jongere cultuurhistorische elementen.

AHN en luchtfoto's

Het raadplegen van het AHN (<http://www.ahn.nl>) en recente luchtfoto's uit Google Earth heeft geen concrete aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van archeologische waarden in het plangebied.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Gezien de geomorfologische en bodemkundige kenmerken kan aan het plangebied grotendeels een middelhoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit alle perioden worden toegekend. Voor het oostelijke deel van het plangebied geldt een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit alle perioden. Meer specifiek gelden deze verwachtingen voor vuursteenstrooiingen uit de periode Laat Paleolithicum t/m Neolithicum en/of grote (vondstrijke) nederzettingen uit de periode Bronstijd t/m Late Middeleeuwen.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Het inventariserend veldonderzoek bestond uit een karterend booronderzoek. De onderzoeksmethode voor het veldwerk is bepaald op basis van de resultaten van het bureauonderzoek (gespecificeerde archeologische verwachting) en het protocol inventariserend veldonderzoek uit de KNA versie 3.1 (stroomdiagram 'keuze onderzoeksmethode karterende fase' en 'Leidraad inventariserend veldonderzoek deel karterend booronderzoek').

Tijdens het veldonderzoek zijn 11 boringen verricht in een grid van 20 bij 50 m in 3 oost-west georiënteerde raaien (figuur 4). De boringen in een raai versprongen ten opzichte van die in de naastgelegen raai, waardoor een systeem van gelijkbenige driehoeken ontstond. De gehanteerde methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten neerzettingsterreinen uit de periode IJzertijd t/m Late Middeleeuwen. Deze methode is niet geschikt om verkavelingspatronen, graven en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen (Tol e.a., 2004). Er is geboord tot maximaal 1 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Er zijn geen monsters genomen. Het opgeboorde materiaal is gezeefd met een zeef met een maaswijdte van 0,4 cm; het zeefresidu is met het blote oog geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

De geomorfologisch en bodemkundige aspecten van het plangebied komen ten dele overeen met de gegevens van het bureauonderzoek. Het plangebied bestaat uit een zone met beekafzettingen en een zone met dekzand (figuur 4). Laatstgenoemde afzetting bestaat uit licht siltig, matig fijn, goed gesorteerd zand. Het ongestoorde dekzand is veelal aangetroffen op gemiddeld 0,4 m -Mv (figuur 4: boringen 5, 8 en 9). Aan de noordzijde van het plangebied is het ongestoorde dekzand waargenomen op gemiddeld 0,8 m -Mv (figuur 4: boringen 1 en 2). Deze afwijkende diepte is het gevolg van verstoringen in de top van het dekzand ten gevolge van moderne agrarische ingrepen. Zanden die gekenmerkt worden door het (incidenteel) voorkomen van humusvlekken, plantenresten, grind en leembrokjes zijn geïnterpreteerd als beekafzettingen (figuur 4: boringen 3, 4, 6, 7, 10 en 11). De top van deze afzettingen is aangetroffen op gemiddeld 0,4 m -Mv.

De op grond van het bureauonderzoek verwachte bodemkundige situatie is nergens waargenomen. De beekbedgronden zijn vergraven dan wel verploegd en derhalve opgenomen in de bouwvoor of als verstoring aangemerkt. De bouwvoor heeft een gemiddelde dikte van 0,4 m; de verstoringen reiken maximaal tot 0,8 m -Mv.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 2 van de 11 boringen archeologische indicatoren aangetroffen. Het betreft een in beide gevallen fragmenten baksteenpuin uit de bouwvoor. Omdat aan de vondsten een recente datering toegekend kan worden en ze bovendien zijn waargenomen in de geroerde bovengrond, vormen deze 2 indicatoren geen aanleiding om de aanwezigheid van een archeologische vindplaats in het plangebied te vermoeden.

Archeologische perioden		Datering (gekalibreerd)
Nieuwe tijd		
Middeleeuwen	Laat	1500
	Vroeg	1050
Romeinse tijd	Laat	450
	Midden	270
	Vroeg	70 na Chr. 12 voor Chr.
IJzertijd	Laat	250
	Midden	500
	Vroeg	800
Bronstijd	Laat	1100
	Midden	1800
	Vroeg	2000
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
	Midden	4200
	Vroeg	4900 / 5300
Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
	Midden	8640
	Vroeg	9700
Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	35.000
	Midden	300.000
	Vroeg	

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische resten in plangebied Goorseweg te Enter. Geomorfologisch gezien bestaat het plangebied uit een zone met dekzand en een zone met beekafzettingen. De natuurlijke bodemopbouw is vergraven dan wel verploegd en derhalve opgenomen in de bouwvoor of als verstoring geïnterpreteerd.

4.2 Aanbevelingen

Op grond van het ontbreken van (duidelijke) aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten wordt ten aanzien van plangebied Goorseweg geen vervolgonderzoek aanbevolen. Vanuit archeologisch oogpunt kunnen de geplande ingrepen zonder bezwaren worden uitgevoerd.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek kan contact worden opgenomen met de gemeente Wierden.

Literatuur

- Ebbers, G., & R. Visschers, 1983. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000: Toelichting bij kaartblad 28 West, Almelo*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- ROBAS Producties, 1990. *Historische Atlas Overijssel. Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000*. ROBAS Producties, Den IJp.
- Stiboka/RGD, 1978. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 28 en blad 29 Almelo / Denekamp*. Stiboka/RGD, Wageningen/Haarlem.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen, 2004. Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-rapport 1000*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Versfelt, H.J., 2003. *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Heveskes Uitgevers, Groningen.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000; Deel 3: Oost-Nederland 1830-1855*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Gebruikte afkortingen

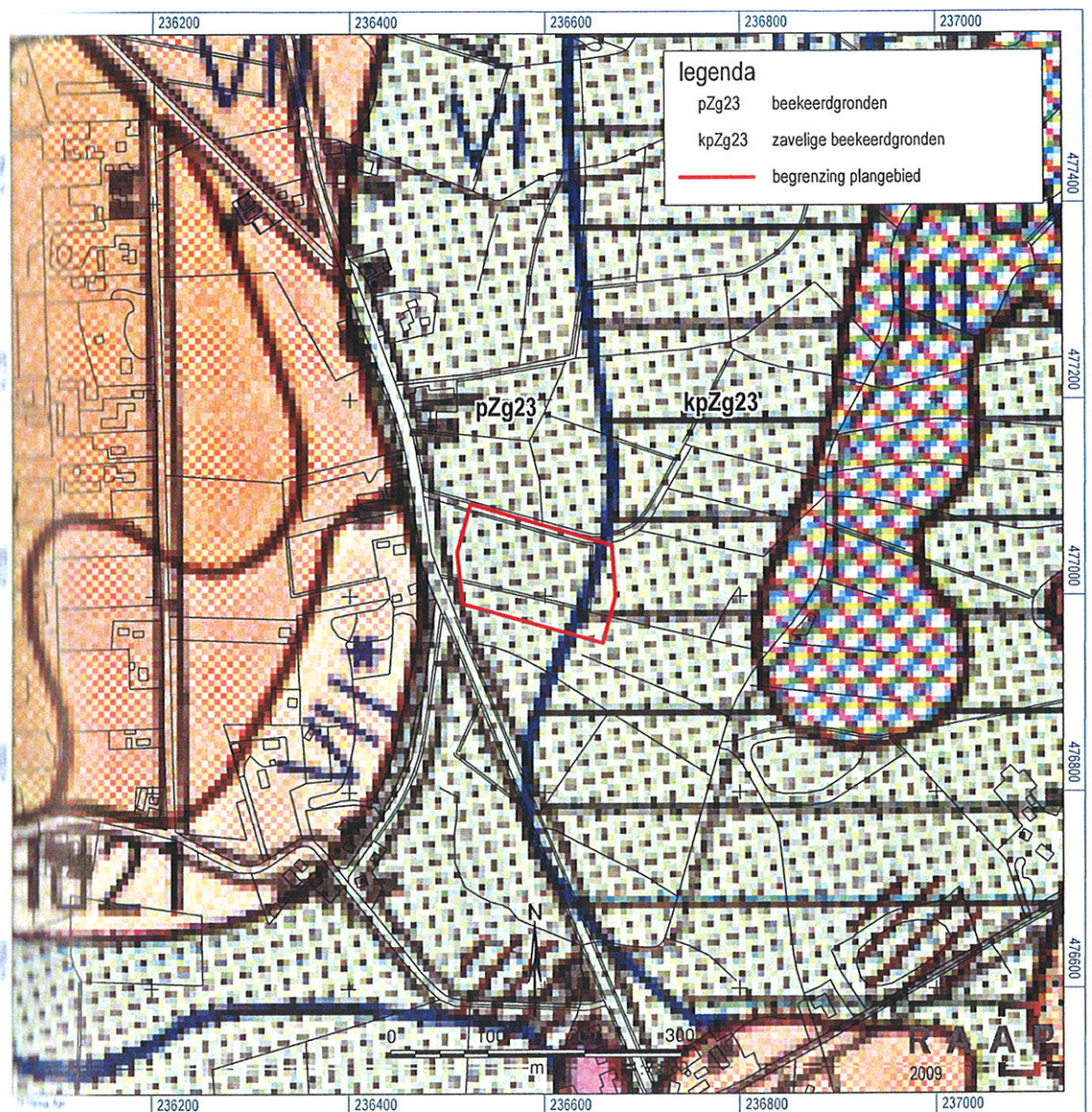
AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
ARCHIS	ARCHEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
Mv	(onder) maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

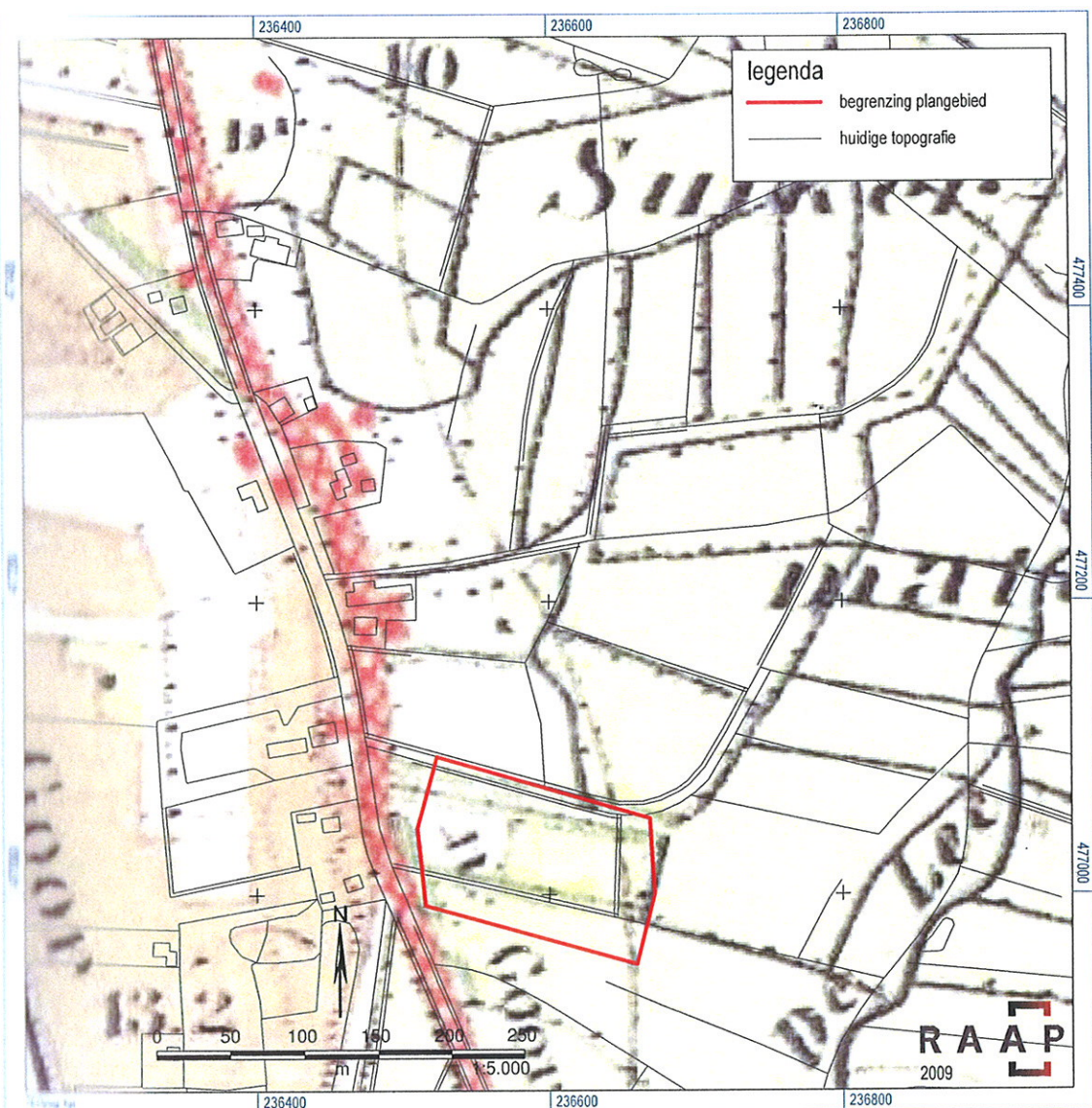
- Figuur 1. Hoogtezones op basis van een bewerking van het AHN (bron: © AHN).
- Figuur 2. De bodemkundige situatie in het plangebied (bron: Ebbers, & Visschers, 1983).
- Figuur 3. Het plangebied rond 1900 (bron: ROBAS Producties, 1990).
- Figuur 4. Resultaten booronderzoek.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

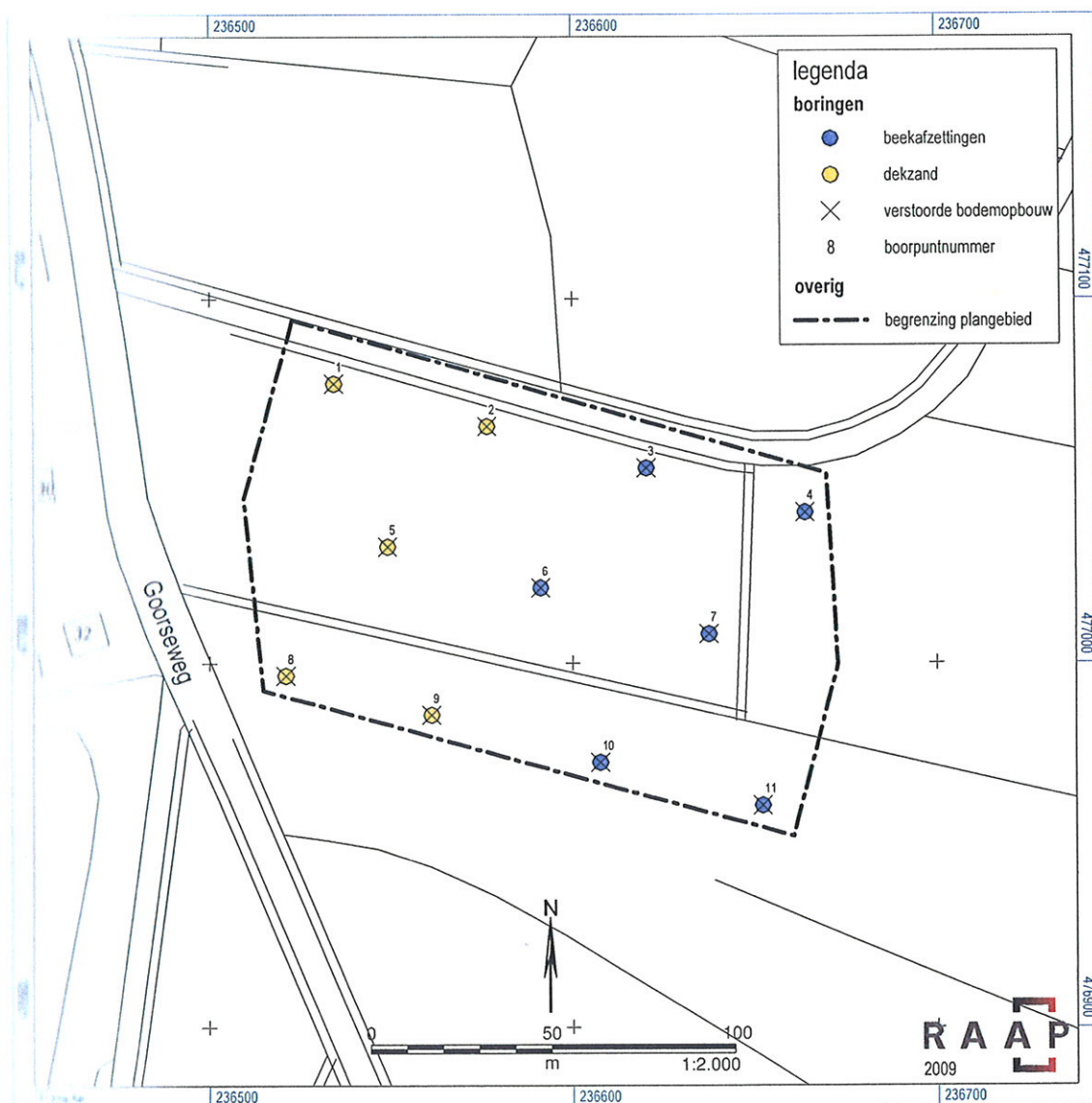
Bijlage 1. Boorbeschrijvingen.

Figuur 2. De bodemkundige situatie in het plangebied (bron: Ebberts & Visschers, 1983).

Figuur 3. Het plangebied rond 1900 (bron: ROBAS Producties, 1990).

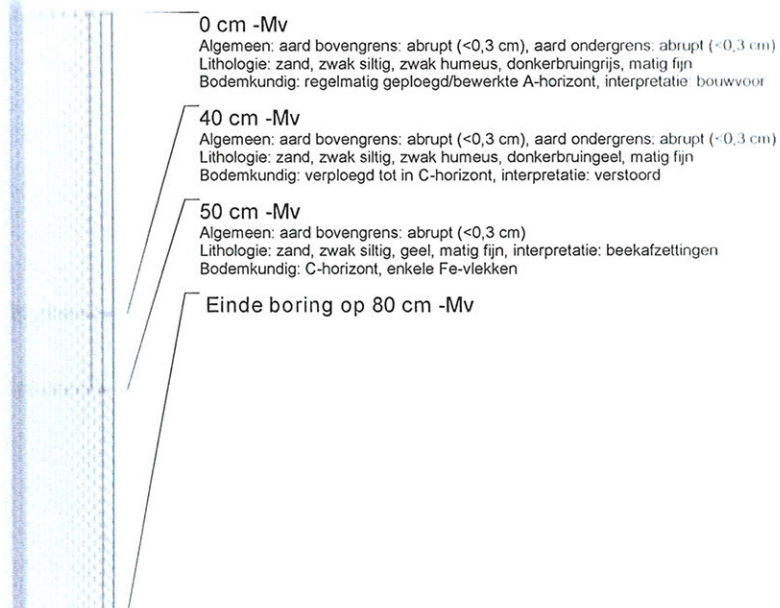

Figuur 4. Resultaten booronderzoek.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

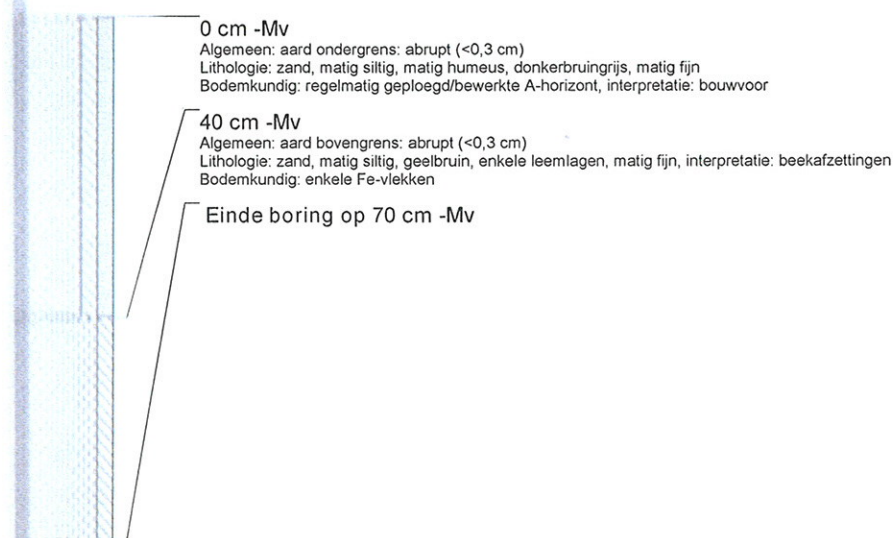
Boring WIEG-3

Boring WIEG-3 datum: 21-7-2009, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 28D, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie -
 bodemgebruik: akker, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Overijssel, gemeente: Wierden, plaatsnaam: Enter, opdrachtgever: Aveco de Bondt bv, uitvoerder: RAAP

Boring WIEG-4

Boring WIEG-4 datum: 21-7-2009, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 28D, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie -
 bodemgebruik: akker, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Overijssel, gemeente: Wierden, plaatsnaam: Enter, opdrachtgever: Aveco de Bondt bv, uitvoerder: RAAP

Boring WILG-5

Besteld: Df, datum: 21 / 2009, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 28D, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie -
 Boring: landgebruik: akker, voedselzichbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Groenlo, plaatsnaam: Enter, opdrachtgever: Aveco de Bondt bv, uitvoerder: RAAP

0 cm - Mv

Algemeen: aard ondergrond: abrupt (<0,3 cm)

Lithologie: zand, zwak siltig, zwak humeus, donkerbruingrijs, matig fijn

Bodemkundig: regelmatig geploegd/bewerkte A-horizont, interpretatie: bouwvoor

45 cm - Mv

Algemeen: aard bovengrond: abrupt (<0,3 cm)

Lithologie: zand, zwak siltig, geel, matig fijn, interpretatie: dekzand

Bodemkundig: C-horizont

Einde boring op 80 cm -Mv

Boring WIEG-6

Besteld: Df, datum: 21 / 2009, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 28D, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie -
 Boring: landgebruik: akker, voedselzichbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Groenlo, plaatsnaam: Enter, opdrachtgever: Aveco de Bondt bv, uitvoerder: RAAP

0 cm - Mv

Algemeen: aard ondergrond: abrupt (<0,3 cm)

Lithologie: zand, matig siltig, zwak humeus, donkerbruingrijs, matig fijn

Bodemkundig: regelmatig geploegd/bewerkte A-horizont, interpretatie: bouwvoor

40 cm - Mv

Algemeen: aard bovengrond: abrupt (<0,3 cm)

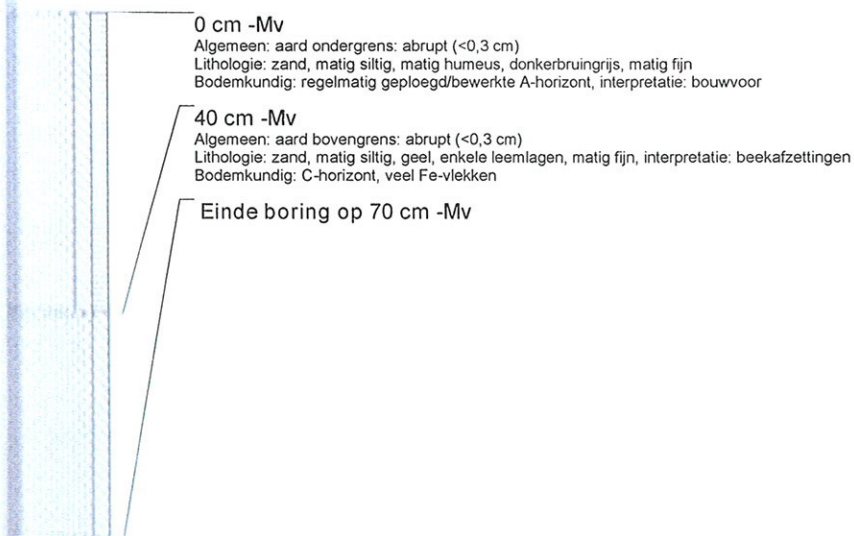
Lithologie: zand, matig siltig, geel, enkele leemlagen, matig fijn, interpretatie: beekafzettingen

Bodemkundig: C-horizont, enkele Fe-vlekken

Einde boring op 80 cm -Mv

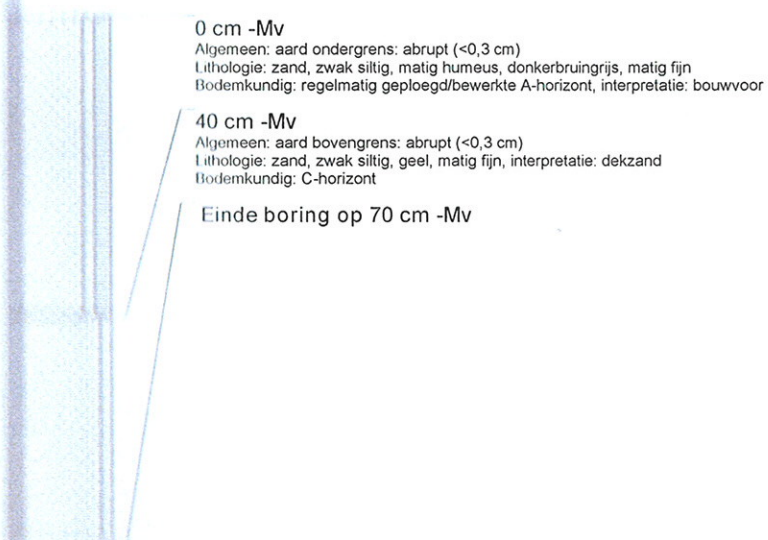
Boring WIEG-7

Boring HR, datum: 21-7-2009, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 28D, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie -
 voorgenemd landgebruik: akker, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Groenlo, plaatsnaam: Enter, opdrachtgever: Aveco de Bondt bv, uitvoerder: RAAP

Boring WIEG-8

Boring HR, datum: 21-7-2009, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 28D, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie -
 voorgenemd landgebruik: akker, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Groenlo, plaatsnaam: Enter, opdrachtgever: Aveco de Bondt bv, uitvoerder: RAAP

datum: 21-7-2009, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: UTM, bodemtype: Fielman-15 cm, doel boring: archeologie - landbouw, bodemgebruik: akker, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland gemeente: Wageningen, landelijk gebied: landbouw, beheerder: Aveco de Bondt bv, uitvoerder: RAAIP

